

« zurück blättern vor »

LUZOWAĆ v. imp., ab 1572; auch *lezować, lozować, lózować*. **1)** ‘loslassen, die Spannung, den Druck verringern, freilassen’ – ‘puszczać luzem, zmniejszać napięcie, napięcie, puszczać wolno, swobodnie’: (1572) 1915 RejestrBudGal 49, SPXVI za 3 *lozarjy czo ijmy linj liosojy*. o (ca. 1642) 1963 Instr.górn. 22 [*żupnik*] *tam może kopacza osadzić, a to dla luzowania i rozszerzania komór*. o (1790) 1979 Albertr. 41 *Tak skoro dwaj Szermierze z sobą się paffuią, Mienne natychmiast myszki z postacią luzuią*. o vor 1808 L *Koło luzuią, luzem na bok idą, nie siedzą mocno*. o 1950 Ignat. Maszynozn. 150, DOR *Luzowanie hamulca następuje przez odpowiednie ustawienie dźwigni, dzięki czemu ustaje zetknięcie elementu hamującego z obwodem tarczy*. – (SŁA), SPXVI, TR, L, SW, LSP, DOR. **2)** ‘besonders von beschädigten Schiffen: auf die Seite legen’ – ‘szczególnie o rozbitych okrętach: kłaść na bok’: (SŁA), TR, L, SW (stp.). **3)** ‘jmdn. durch einen anderen ersetzen, auswechseln’ – ‘zastępować, zmieniać kogoś’: 1781–1782 Pilch.Sen.List.2 374, L *Naylepiéy iedno drugim na przemiany lozować*. o (1777–1791) 1903 Staszic Dzień.I 291, DOR *Wszędzie sztyldwachów po wałach petno, zatoczone armaty, żołnierze przy nich z lontami zapalonymi, luzujący się gotowość, uszelka*. o vor 1808 L *Jak godzina wybié, żołnierz na warcie woła: lózu!* o 1845 Mier.Kamp.I 237, DOR *Dwanaście naszych batalionów, luzując się brygadami kolejno w naczelnej części lasku, zmordowało i przetrzebiło podwójną masę szturmujących*. o (1892) 1948 Prus Drobiaz. 137, DOR *Trzem stenografom, notującym każdy wyraz (...) poczyna się mieszać w głowie; luzują ich trzech inni, którym również miesza się w głowie*. o (1912) 1923 Korzon Woj.II 422, DOR *Przy nieustannej strzelaninie, przy braku ludzi do luzowania, strzelcy doznawali głodu ciężkiego*. o (1948) 1950 Pytl.Fund. 20, DOR *Oddział powstańczy dowodzony przez Zielińskiego luzował zdziśiatkowaną kompanię, w której służył Boczar*. – (SŁA), TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. **Var:** *lezować* v. imp. – Sw (gw.); *lozować* v. imp., (1572) 1915 RejestrBudGal 49, SPXVI o [LBel.] 1781–1782 Pilch.Sen.List.2 374, L – (SŁA), SPXVI, TR, L, SW (stp. gw.) sowie BAN; *lózować* v. imp. – (SŁA), L, SWIL, SW sowie BAN; *luzować* v. imp., (1790) 1979 Albertr. 41 – (SŁA), TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. **Etym:** **1)** nhd. *losen* v., ‘los werden, frei werden’, GRI, nur für Inh. 1. **2)** nhd. *ablösen* v., ‘jmd. durch einen anderen ersetzen’, GRI, nur für Inh. 3. **Der:** *zlózować* v. pf., [hapax] 1781–1782 Pilch.Sen.List.3 376, L *Kazali mi ftać, iakby na warcie, bez zlozowania*. Zuerst geb. L; *obluzować* v. pf., 1786 Kaw.Nar. 8, L *Żołnierz z warty schodzić nie powinien, dopóki onego nie obluzuią*. Zuerst geb. L; *zluzować* v. pf., (1790) 1979 Albertr. 10, zuerst geb. L, nur für Inh. 3; *wyluzować* v. pf., [hapax] 1957 Vade zegl. 34, DOR, zuerst

geb. L; *rozlużować* v. pf., †1814 Zachar., Sw *Fale rozlużowały nieco marmurowe schody, które z morza prowadziły do pałacu*. Zuerst geb. Sw; *obluzować* v. pf., ‘lockern, lösen’, †1906 Spas., Sw *(To) kuratorstwo ostatecznie obluzowało moc ustawy*. Zuerst geb. Sw, nur für Inh. 1; *luz* subst. m., ‘eine Schar, die nicht in Zaum gehalten wird, die sich frei, wo und wie jeder will, bewegt’, [einzQu.] (†1910) 1951 Konopn.Now.III 80, DOR *Owa luza, które tu o świcie zachodziła flankiem, rozpierzchnęła się po stronach, zostawiwszy całe szeregi martwo leżących pokosów*. Zuerst geb. Sw; *poluzować* v. pf., 1950 Wiedza 707 s.5, DOR, zuerst geb. Sw. ❖ Ein erstes Mal wurde das Wort (mit Inhalt 1) 1572 belegt (RejestrBudGal 49, SPXVI). Eine Kontinuität zwischen den sporadischen frühen Belegen ist unwahrscheinlich. Die Zuordnung des Inhalts 3 dazu, mit Vokal /u/, geht vielleicht über nhd. *lösen* ‘losmachen u.dgl.’. Vielleicht hat †*luz* eine Rolle dabei gespielt (SŁAWSKI SE). Inhalt 3 geht offensichtlich auf nhd. *ablösen* zurück (s. den Beleg unter *obluzować*) und stammt aus dem deutschen Militärwortschatz; das Verbalpräfix *ab-* wurde als *ob-* übernommen, das Verb als Perfektivform zu *luzować* verstanden. Bereits um 1781 ist ein neues Perfektivum dazu belegt: *zluzować* (s.o.).

« zurück blättern vor »